

بررسی مقایسه ای تصویر ذهنی از جسم خویش در بیماران مبتلا به بیماریهای انسداد مزمن ریه و افراد سالم در مراکز بهداشتی درمانی مشهد

پژوهش از: غلامرضا محمدی*

چکیده:

این پژوهش یک مطالعه توصیفی از نوع مقایسه ای است که با هدف بررسی و مقایسه تصویر ذهنی از جسم خویش در بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه و افراد سالم در مراکز بهداشتی درمانی مشهد انجام گرفته است. واحدهای مورد پژوهش در این تحقیق شامل ۸۵ بیمار مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه و ۱۱۰ فرد سالم شاغل در مراکز بهداشتی درمانی مشهد بودند. نمونه گیری بطور تصادفی انجام و اطلاعات در یک مرحله و با استفاده از پرسشنامه جمع آوری شد. نتایج پژوهش نشان داد که بیشترین درصد (۶۳/۵٪) بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه دارای تصویر ذهنی از جسم خویش در حد متوسط، در حالی که بیشترین درصد (۹۸/۲٪) افراد سالم دارای تصویر ذهنی از جسم خویش در حد مثبت می باشند. با استفاده از آزمون t نتایج پژوهش نشان داد که بین میانگین امتیازات تصویر ذهنی از جسم خویش دو گروه اختلاف معنی داری وجود دارد ($P < ۰/۰۰۰۱$). همچنین آزمون t در مورد تمامی حیطه های تصویر ذهنی از جسم خویش اختلاف معنی داری را نشان داد، بدین معنی که بیماری انسدادی مزمن ریه بر تمامی حیطه های تصویر ذهنی از جسم خویش تأثیر داشته است.

همچنین نتایج پژوهش حاکی از آن است که بین متغیرهای جنس، تأهل، شغل و وضعیت حمایت اجتماعی با تصویر ذهنی از جسم خویش هیچگونه ارتباط معنی دار آماری وجود ندارد اما بین متغیرهای سن، سطح تحصیلات، طول مدت ابتلا به بیماری و تعداد دفعات بستری در بیمارستان و تصویر ذهنی از جسم خویش بیماران مبتلا به بیماری انسداد مزمن ریه ارتباط معنی دار آماری وجود دارد.

کلیدواژه: تصویر ذهنی از جسم خویش، بیماریهای انسدادی مزمن ریه، افراد سالم

مقدمه:

می شود (آلریچ و دیگران^(۱)، ۱۹۹۸).

گرچه بیماریهای انسدادی مزمن ریه چهارمین عامل منجر به مرگ پس از حملات قلبی، سرطان و تصادفات می باشد اما روند رو به افزایش آن، پیشگیری و درمان را می طلبد (پتی^(۲)، ۱۹۹۶). در ایران نیز آمار

بیماریهای انسدادی مزمن ریه اصطلاحی است که برای توصیف روندی که به دنبال انسداد راههای هوایی تحتانی و کاهش تهویه هوایی بروز می کند، استفاده

1 - Ulrich; et al.

2 - Petty

* کارشناس ارشد پرستاری داخلی جراحی، عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری نیشابور

بیماریهای تنفسی و انسدادی مزمن ریه کم نبوده و همراه با مسائل و مشکلات فراوانی برای این بیماران می باشد (معاونت پژوهش وزارت بهداشت و درمان، ۱۳۷۱).

برونر و سودارث^(۱) (۱۳۷۵) می نویسند: هر عاملی که کوچکترین اختلالی در تنفس طبیعی به وجود بیاورد باعث اضطراب، افسردگی و تغییرات رفتاری می شود. تنگی نفس و خستگی مداوم ممکن است باعث تحریک پذیری و نگرانی بیمار تا حد ترس و وحشت شود.

عده زیادی از مبتلایان به بیماریهای انسدادی مزمن ریه دچار مشکلات روحی و روانی هستند. براساس مطالعات انجام شده بیش از ۴۲ درصد این بیماران به افسردگی مبتلا می شوند (گیف^(۲)، ۱۹۹۲). در نتیجه ابتلا به بیماریهای مزمن، در ظاهر بدن و در درک فرد از جسم خویش اختلال به وجود می آید. همچنین بیماری مزمن می تواند بر سلامت روان شخص، تصویر ذهنی از جسم خویش، مسائل جنسی، هویت اجتماعی و نقش شغلی فرد تأثیر بگذارد (لامبرت و لامبرت^(۳)، ۱۹۸۷). تصویر ذهنی از جسم خویش، یکی از ابعاد مهم مراقبت بهداشتی است. به دلیل اینکه این تصویر، بر انگیزش انسان به سوی مراقبت از بدن خود اثر مهمی دارد (نرو^(۴)، ۱۹۸۷).

گرچه تصویر ذهنی از جسم خویش جزء لاینفک و ثابت مفهوم از خویش می باشد، ولی همواره تغییر می کند این تصویر تحت تأثیر رشد شناختی و تغییرات جسمی قرار می گیرد و از آنجایی که انسان به عنوان موجودی زیستی، روانی - اجتماعی در نظر گرفته می شود که دائماً با محیط خود در حال کنش متقابل است، تغییر در یکی از این ابعاد موجب متأثر شدن سایر ابعاد شده و در روند طبیعی زندگی اشکال به وجود

می آورد که نیاز به مداخله علمی و منطقی جهت سازش و تطابق با شرایط فعلی است. لذا پرستار باید بداند که، انسان این موجود چند بعدی هنگام بیماری و بستری شدن یا کلاً هنگام تغییر در ظاهر و عملکرد جسمی دچار ضعف، ترس، وابستگی و مشکلات دیگر می شود و اوست که می تواند تمام مراقبتهای عاطفی، روانی - اجتماعی را به مراقبتهای جسمی از بیماران مد نظر قرار دهد و به آنان کمک کند تا با زندگی جدید خود تطابق و سازش نمایند (مارگوسیان، ۱۳۷۵).

از آنجایی که مفهوم خود در انسان تنها و با اهمیت ترین کلید درک رفتار است، پرستاران باید روشهایی را در برنامه مراقبتی خود اتخاذ نمایند تا بتوانند مفهوم خود بیمار را ارزیابی نموده و به دست آورند (تامپسون^(۵)، ۱۹۸۶).

اهداف ویژه این تحقیق براساس:

مقایسه تصویر ذهنی از جسم خویش در بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه و افراد سالم شاغل در مراکز بهداشتی درمانی مشهد و تعیین رابطه بین مشخصات فردی و تصویر ذهنی از جسم خویش در آنان می باشد.

روش پژوهش:

این پژوهش یک مطالعه توصیفی از نوع مقایسه ای می باشد که به منظور بررسی و مقایسه تصویر ذهنی از جسم خویش در بیماران مبتلا به بیماری انسدادی مزمن ریه و افراد سالم در مراکز

1 - Brunner and Suddarth

2 - Gift

3 - Lambert and Lambert

4 - Narrow

5 - Thompson

شده در این پژوهش از آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردید اطلاعات به دست آمده توسط رایانه و با استفاده از نرم‌افزار SPSS^(۴) مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

نتایج و بحث:

در این پژوهش به منظور دستیابی به اهداف و پاسخگویی به سئوالات پژوهش، اطلاعات به صورت جداول آماری ارائه گردید. یافته‌ها در مورد مشخصات فردی واحدهای مورد پژوهش بیمار حاکی از آن بود که اکثریت (۶۰٪) در گروه سنی ۵۶ سال به بالا، زن (۵۵/۳٪)، متأهل (۹۲/۹٪)، تحصیلات در حد ابتدائی (۵۷/۶٪)، خانه‌دار (۵۱/۸٪)، تحت سرپرستی همسر (۴۸/۲٪)، سابقه ۱ الی ۲ بار بستری (۴۰٪) و طول مدت ابتلاء به بیماری بین یک تا پنج سال (۴۰٪) بوده‌اند و در واحدهای مورد پژوهش سالم اکثریت (۴۷/۳٪) در گروه سنی ۴۵ الی ۵۵ سال، مرد (۵۱/۸٪)، متأهل (۸۹/۱٪)، تحصیلات در حد ابتدایی (۵۴/۵٪)، کارمند (۵۲/۷٪) و خود سرپرست (۶۷/۴٪) بوده‌اند.

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش در رابطه با سؤال اول پژوهش «تصویر ذهنی از جسم خویش در بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه در مراکز بهداشتی درمانی مشهد چگونه است؟» نشان داد که بیشترین درصد (۶۳/۵٪) بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه دارای تصویر ذهنی از جسم خویش در حد متوسط می‌باشند (جدول شماره ۱).

کهن (۱۳۷۲) در تحقیق خود تحت عنوان «تعیین اختلالات تصویر ذهنی از جسم خویش بعد از

بهداشتی درمانی مشهد انجام شده است. علاوه بر آن ارتباط برخی از مشخصات واحدهای پژوهش با تصویر ذهنی از جسم خویش در آنان سنجیده شده است.

جامعه پژوهش در این مطالعه شامل کلیه بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه به عنوان گروه مورد بودند که جهت درمان به بیمارستانهای امام رضا (عج) و قائم (عج) دانشگاه علوم پزشکی مشهد مراجعه نمودند و پرسنل واجد شرایط شرکت در این پژوهش که در زمان تحقیق در این مراکز شاغل بوده و به عنوان گروه شاهد محسوب گردیدند. نمونه پژوهش در این تحقیق را تعداد ۸۵ بیمار مبتلا به بیماری انسدادی مزمن ریه که جهت درمان به بخشهای اورژانس داخلی، داخلی و ریه بیمارستانهای امام رضا (عج) و قائم (عج) مشهد مراجعه نموده بودند و همچنین تعداد ۱۱۰ نفر از کارکنان شاغل در این مراکز درمانی که دارای شرایط شرکت در پژوهش بودند تشکیل می‌دهند. و نمونه‌ها بطور تصادفی انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه می‌باشد که بخش اول آن متغیرهای سن، جنس، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل، وضعیت شغلی، وضعیت حمایت اجتماعی، سابقه بستری در بیمارستان، طول مدت بیماری و نوع پذیرش را شامل می‌گردد. در بخش دوم جمعاً ۴۳ سؤال در مورد تصویر ذهنی از جسم خویش مطرح شده است که به ترتیب ۱۶ سؤال مربوط به خود شناختی، ۷ سؤال مربوط به خود اجتماعی، ۸ سؤال مربوط به خود خانوادگی، ۸ سؤال مربوط به خود سازگاری و ۴ سؤال مربوط به خود جنسی را شامل می‌شود. جهت تعیین اعتبار علمی پرسشنامه از روش اعتبار محتوا^(۱) و برای تعیین اعتماد علمی آن پس از انجام مطالعه مقدماتی^(۲) از ضریب آلفا استفاده گردید. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری

1 - Content Validity

2 - reliability

3 - Pilot study

4 - Statistical package for social sciences (SPSS)

تصویر ذهنی از جسم خویش بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه وجود دارد؟» نتایج نشان داد که بین متغیر سن و تصویر ذهنی از جسم خویش ارتباط معنی‌دار آماری وجود دارد ($P < 0/0001$). آزمون همبستگی نیز، گواه بر همبستگی معکوس و قوی بین دو متغیر بود، به این معنی که با افزایش سن از امتیاز تصویر ذهنی از جسم خویش کاسته می‌شود. فیس و همکاران (۱۹۹۱) نیز در تأیید این مطلب می‌نویسند: تغییرات ایجاد شده در مراحل مختلف سنی نقش بسزایی را در ایجاد تنشهای روحی ایفا می‌نماید.

در ارتباط با متغیر سطح تحصیلات و تصویر ذهنی از جسم خویش آنالیز واریانس ارتباط معنی‌داری را بین این دو متغیر نشان داد ($P < 0/0008$). این یافته با نتیجه‌ای که کهن (۱۳۷۲) در پژوهش خود بدست آورد همخوانی داشته و یکدیگر را تأیید می‌نمایند.

در مورد ارتباط بین دو متغیر طول مدت ابتلاء به بیماری و تعداد دفعات بستری در بیمارستان نیز، آنالیز واریانس ارتباط معنی‌داری را بین دو گروه نشان داد ($P < 0/0006$). اما در مورد ارتباط سایر متغیرها و تصویر ذهنی از جسم خویش ارتباط معنی‌دار آماری یافت شد.

نتیجه‌گیری نهایی:

یافته‌های این پژوهش در مجموع بیانگر آن است که افراد سالم نسبت به افراد مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه دارای تصویر ذهنی مثبت‌تری از جسم خویش می‌باشند و بیماری انسدادی مزمن ریه می‌تواند با تأثیر بر خلق، توانائی و اعتماد به نفس فرد در مفهوم خود وی ایجاد اختلال نماید. همچنین ایجاد محدودیت در فعالیت روزانه، اختلال در خواب و

انفارتکتوس میوکارد در بیماران بستری بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی کرمان» نتیجه گرفت که اکثریت (۵۶/۷٪) واحدهای مورد پژوهش از اختلال در تصویر ذهنی متوسطی برخوردار بودند، در رابطه با سؤال دوم پژوهش «تصویر ذهنی از جسم خویش در افراد سالم در مراکز بهداشتی درمانی مشهد چگونه است؟» نتایج نشان داد که بیشترین درصد (۹۸/۲٪) افراد سالم دارای تصویر ذهنی از جسم خویش در حد مثبت می‌باشند (جدول شماره ۲). که با نتایج تحقیق حاتم (۱۳۷۱) در زمینه تصویر ذهنی از جسم خویش در افراد سالم و بیمار مطابقت دارد.

نتایج در رابطه با سؤال سوم پژوهش «چه تفاوتی بین تصویر ذهنی از جسم خویش در بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه و افراد سالم در مراکز بهداشتی درمانی مشهد وجود دارد؟» بیانگر آن بود که اکثریت (۶۳/۵٪) بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه دارای تصویر ذهنی از جسم خویش در حد متوسط بودند اما در گروه افراد سالم اکثریت (۹۸/۲٪) افراد دارای تصویر ذهنی در حد مثبت بودند. آزمون t نیز اختلاف معنی‌داری را بین میانگین امتیازات دو گروه نشان داد ($P < 0/0001$) (جدول شماره ۳). نیکولاس و لیونر^(۱) (۱۹۹۲) نیز در تحقیقی مشابه در ایالات متحده بر روی بیماران مبتلا به بیماریهای انسداد مزمن ریه و افراد سالم انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که اکثریت افراد سالم دارای تصویر ذهنی مثبتی از جسم خویش بوده‌اند در حالیکه تصویر ذهنی اکثر بیماران از جسم خویش متوسط بود. در رابطه با سؤال چهارم پژوهش «چه ارتباطی بین مشخصات فردی (شامل: سن، جنس، سطح تحصیلات، تأهل، شغل، حمایت اجتماعی، طول مدت ابتلاء به بیماری، تعداد دفعات بستری در بیمارستان) و

منابع:

۱. بروتر و سودارث. پرستاری بیماریهای تنفسی. ترجمه مرتضی دلاورخان و پروانه بیشه‌بان، تهران، انتشارات بشری، ۱۳۷۵.
۲. معاونت پژوهشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، آمار بیماریهای کشور در سال ۱۳۶۹، تهران: ۱۳۷۱.
۳. حاتم، فروغ، بررسی پنداشت از خود نوجوانان مبتلا به اختلالات حرکتی اندامهای تحتانی مراجعه‌کننده به مراکز توانبخشی دولتی تهران و مقایسه آن با نوجوانان سالم، پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشکده پرستاری و مامائی شهید بهشتی تهران، ۱۳۷۱.
۴. کهن، سیمین، تعیین اختلالات تصویر ذهنی از جسم بعد از انفارکتوس میوکارد در بیماران بستری در بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی کرمان، سال ۱۳۷۲، پایان‌نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی کرمان.
5. Gift, Andrey. G. etal. "Relaxation to Reduce Dyspnea and Anxiety in copd Patient", *Nursing Research*. Vol.4. No.4. Jul.1992.
6. Lambert, clito. E. and Lambert, vikie. A. psychosocial Impacts created by chronic illnes. *Nursing Clinics of North America*. Vol(22) No(3) september 1987.
7. Narrow, Barbara. W. *fundamental of Nursing practice*. second edd pub: Wiley Medical. John Wiley & sons. 1987.
8. Nicholas, P.k. and Leuner, S.D, Relation ship between body-image and chronic obstructive pulmonary disease. *Applied Nursing Resarch*. 1992. P.83 - 84.
9. Petty, Tomas.L. Developmentsin the early recognition and tratments of copd. *Hospital Medicin* . August 1996.
10. Phipps, Wiliam. J etal . *Medical surgical nursing concept and clinical*. ST. Louis. Mosby. co. 1993.
11. Thampson, M. June. *Clinical Nursing* . the . C. V. Mosby Co. 1996.
12. Ulrich, P. etal. *Medical - Surgical Nursing care Planing Guides*. 4 th edition. W.B. sunders company, philadelphia: 1998.

آسایش، زودرنجی و اختلال در مسائل جنسی می‌تواند بر «خود خانوادگی، سازگاری و جنسی» بیماران تأثیر گذاشته و سبب ایجاد نگرش منفی نسبت به توانائیا و تطابق در وی گردد و در نتیجه تصویر ذهنی او منفی گردد.

جدول شماره ۱ - توزیع فراوانی بیماران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه بر حسب امتیاز تصویر ذهنی از جسم خویش

امتیاز	فراوانی	تعداد	درصد
منفی ۰-۲۸/۰۰		۱۵	۱۷/۷
متوسط ۲۸/۰۱-۵۸/۰۰		۵۴	۶۳/۵
مثبت ۵۸/۰۱-۸۶/۰۰		۱۶	۱۸/۸
جمع		۸۵	۱۰۰
میانگین		۴۴/۶۲	
انحراف معیار		۱۶/۶۲	

جدول شماره ۲ - توزیع فراوانی افراد سالم بر حسب امتیاز تصویر ذهنی از جسم خویش

امتیاز	فراوانی	تعداد	درصد
منفی ۰-۲۸/۰۰		-	-
متوسط ۲۸/۰۱-۵۸/۰۰		۲	۱/۸
مثبت ۵۸/۰۱-۸۶/۰۰		۱۰۸	۹۸/۲
جمع		۱۱۰	۱۰۰
میانگین		۷۲/۲۹	
انحراف معیار		۶/۱۱	

جدول شماره ۳ - مقایسه امتیاز کسب شده توسط مادران مبتلا به بیماریهای انسدادی مزمن ریه و افراد سالم از نحوه پاسخگویی به سئوالات پرسشنامه تعیین تصویر ذهنی از جسم خویش

گروه مورد مطالعه		بیمار		سالم	
امتیاز کسب شده از پاسخگویی به سئوالات تصویر ذهنی از جسم خویش		تعداد	درصد	تعداد	درصد
منفی ۰-۲۸/۰۰		۱۵	۱۷/۷	-	-
متوسط ۲۸/۰۱-۵۸/۰۰		۵۴	۶۳/۵	۲	۱/۸
مثبت ۵۸/۰۱-۸۶/۰۰		۱۶	۱۸/۸	۱۰۸	۹۸/۲
جمع		۸۵	۱۰۰	۱۱۰	۱۰۰
میانگین		۴۴/۶۲		۷۶/۲۹	
انحراف معیار		۱۶/۶۲		۱۱/۶	